

Національна політика СРСР у сфері боротьби з дитячою безпритульністю і бездоглядністю у 1941–1945 рр.

З перших же днів війни в країні зросла дитяча безпритульність, бездоглядність і злочинність серед неповнолітніх. Вирішення цієї проблеми було покладено на НКВС. З усіх місцевостей, над якими нависла загроза захоплення ворогом, діти і дитячі установи, за активної участі транспортної міліції, терміново евакуювалися в глибокий СРСР. У крайових і обласних органах НКВС були призначені спеціальні працівники для боротьби з дитячою безправністю і бездоглядністю. Відповідальність за роботу з евакуйованими дітьми на залізничному транспорті була покладена на помічників начальників політвідділів доріг і відділень по комсомолу. Виконками місцевих Рад депутатів трудящих виділяли приміщення для організації нових дитячих приймальників-розподільників.

Велике значення для запобігання дитячій безпритульності і бездоглядності в роки війни зіграла Постанова РНК СРСР від 23 січня 1942 року «Про влаштування дітей, що залишилися без батьків»¹. РНК СРСР зобов'язала Раднаркоми союзних республік, виконавчі комітети крайових, обласних, міських і районних рад депутатів трудящих під особисту відповідальність голів забезпечити влаштування дітей, що залишилися сиротами чи втратили батьків під час переїзду в іншу місцевість. На органи НКВС було покладено завдання виявити й узяти на облік бездоглядних і безпритульних дітей і направити їх у дитячі кімнати міліції, через які проходили всі затримані діти. Дитячі кімнати сприяли профілактиці дитячої безпритульності, бездоглядності і злочинності, залучаючи великий актив громадськості. Свою роботу вони будували в тісному зв'язку з комісіями із влаштування дітей, які залишилися без батьків, займалися їх евакуацією в східні райони країни.

Наркомфіном СРСР і РНК союзних республік були виділені кошти на знову відкриті дитячі приймальники-розподільники, куди передбачалося направляти дітей у віці до п'ятнадцяти років включно. На утримання одних лише дитячих садків, дитячих будинків, ремісничих училищ і шкіл ФЗН (фабрично-заводського навчання) десята сесія Верховної Ради СРСР першого скликання асигнувала з державного бюджету на 1944 рік 6 млрд 600 млн карбованців².

У приймальниках-розподільниках діти могли знаходитися не більше 2-х тижнів, після чого, у випадку неможливості повернення батькам, діти до 14 років направлялися через органи народної освіти у відповідні установи чи призначалися на патрунування, а старші 14 років улаштовувалися приймальниками-розподільниками НКВС СРСР за розверсткою Наркомосвіти союзних республік на роботу в промисловість чи сільське господарство. Надзвичайно важливо, що за Постановою РНК СРСР керівники підприємств і радгоспів, голови правлінь колгоспів, що приймали на роботу таких дітей, забезпечували їх житлом.

Відповідно до Постанови РНК СРСР у роки війни широке розповсюдження одержала така форма роботи органів внутрішніх справ, як патрунування, тобто призначення дітей на виховання в родини робітників, службовців, колгоспників. Патрунування здійснювалося виключно на добровільних засадах. Особам, що діяли на виховання дітей (патронат) видавалася через місцеві органи Наркомосвіти щомісячна допомога у розмірі 50 карбованців на одну дитину. Крім того, у разі призначення дітей на патронат чи направлення на роботу в промисловість і сільське господарство приймальники-розподільники НКВС забезпечували їх одягом і взуттям. Діти у віці до 3-х років включно направлялися через місцеві органи охорони здоров'я до дитячих установ чи на патронат.

З початку війни до травня 1943 року зв'язок з батьками втратило близько 190 тис. дітей³, Тому неоціненну допомогу батькам і родичам у відшуванні дітей, що загубилися, зіграли утворені за Постановою РНК СРСР Центральний довідковий дитячий стіл, а також довідкові адресні дитячі столи при обласних управліннях НКВС, у яких були зареєстровані усі діти, що знаходилися в дитячих приймальниках-розподільниках, а також направлені ними в дитячі установи чи призначені на патронат.

15 червня 1943 р. РНК СРСР прийняла Постанову «Про посилення заходів боротьби з дитячою безпритульністю, бездоглядністю і хуліганством»⁴, за якою в 1943 році були створені трудові виховні колонії для утримання в них безпритульних і бездоглядних дітей, а також підлітків, неодноразово помічених у дрібному хуліганстві й інших незначних злочинах, у віці від одинадцяти до шістнадцяти років.

Примітки

¹ СП СССР. — М., 1942. — № 75.

² *Синицын А.А.* Забота о безнадзорных и беспризорных детях в СССР в годы Великой Отечественной войны // *Вопросы истории.* — 1969. — № 6. — С. 24–30.

³ *Тадевосян В.С.* Правовая охрана детей в условиях Отечественной войны // *Социалистическая законность.* — 1944. — С. 68, 74.

⁴ СП СССР. — М., 1943. — № 659.